

Инклюзивті білім беру арқылы білімдегі теңдікті қамтамасыз ету

ЖАРИЯЛАНДЫ
10.03.2026

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/187771/>

Таукебаева Ақжүніс Омарқызы

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

«6B01514-Информатика-Робототехника» білім беру бағдарламасы

2 курс студенті

Жетекші: **Каттебаева Маржан Зиятқызы** педагогика ғылымдарының магистрі, оқытушы Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

Аннотация

Инклюзивті білім беру – барлық оқушыларға, олардың қабілеттері мен әлеуметтік жағдайына қарамастан, сапалы білім алу мүмкіндігін қамтамасыз ететін білім беру жүйесінің маңызды аспектісі. Бұл зерттеу инклюзивті білім берудің артықшылықтарын, қиындықтарын және оның білім беру саласында теңдікті қамтамасыз етудегі рөлін қарастырады. Зерттеу барысында ерекше білім қажеттіліктері бар балаларға арналған оқу әдістері, арнайы қызметтер, сондай-ақ жалпы сыныпта білім беруді ұйымдастыру тәсілдері талданады. Мақалада инклюзивті оқытудың артықшылықтары – әлеуметтік дағдыларды дамыту, әртүрлілікті қабылдау, білімге қолжетімділікті қамтамасыз ету – сипатталады. Сонымен қатар, зерттеу барысында мектеп инфрақұрылымы, мұғалімдерді дайындау және қоғамның қолдауы сияқты маңызды факторлар талқыланады.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, теңдік, әртүрлілік, қолжетімділік, ерекше білім қажеттіліктері.

КІРІСПЕ

Білім беру жүйесінде теңдік пен қолжетімділік мәселесі қазіргі заманда маңызды тақырыптардың бірі болып отыр. Инклюзивті білім беру барлық оқушыларға, олардың қабілеттеріне, психологиялық ерекшеліктеріне немесе әлеуметтік жағдайына

қарамастан сапалы білім алу құқығын қамтамасыз етуді көздейді. Бұл жүйе әртүрлілікті мойындауды, өзара құрмет пен түсіністікті дамытуға бағытталған.

Инклюзивті білім беру тек мүмкіндігі шектеулі балаларға ғана емес, барлық оқушыларға әлеуметтік-эмоционалдық дағдыларын дамытуға, төзімділікті қалыптастыруға, және әртүрлілікті бағалауға мүмкіндік береді (UNESCO, 2017). Осы мақалада инклюзивті білім берудің артықшылықтары, қиындықтары және білімдегі теңдікті қамтамасыз етудегі рөлі қарастырылады.

Зерттеу мақсаты: инклюзивті білім берудің негізгі қағидаларын талдау және оның білім беру жүйесінде теңдікті қамтамасыз етудегі рөлін анықтау.

Зерттеу міндеттері:

1. Инклюзивті білім берудің теориялық негіздерін қарастыру.
 2. Ерекше білім қажеттілігі бар оқушылардың ерекшеліктерін талдау.
 3. Инклюзивті білім берудің артықшылықтары мен қиындықтарын анықтау.
2. Ерекше білім қажеттілігі бар топтар

«Ерекше білім қажеттіліктері» термині медициналық немесе психологиялық диагнозы бар, қосымша қолдау қажет ететін оқушыларға қатысты қолданылады. Мұндай қажеттіліктерге мыналар жатады:

- физикалық
- психологиялық
- интеллектуалдық
- эмоционалдық
- сенсорлық

Бұл топтағы оқушылар үшін инклюзивті білім беру маңызды, себебі олар өз қабілеттерін дамытуға тең мүмкіндік алады.

3. Инклюзивті білім беру

3.1 Анықтамасы

Инклюзивті білім беру – бұл білім беру жүйесінің барлық оқушыларға тең мүмкіндік беру принципіне негізделген тәсілі. Яғни, әрбір бала, оның қабілеттері, әлеуметтік жағдайы немесе физикалық ерекшеліктеріне қарамастан, сапалы білім ала алады.

Бұл жүйенің негізгі ерекшелігі – оқытудың әртүрлі формаларын біріктіру. Мысалы, оқушылардың көпшілігі жалпы сыныпта бірге оқиды, бірақ кейбіреулеріне арнайы

бейімделген бағдарламалар немесе қосымша қолдау қызметтері ұсынылады. Мұндай қолдау арнайы мұғалімнің жетекшілігімен жүргізілетін жеке сабақтар, оқу материалдарын бейімдеу немесе қосымша техникалық құралдар арқылы жүзеге асады.

Инклюзивті оқыту тек академиялық білім берумен шектелмейді. Ол оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға, бір-біріне құрметпен қарауға, өзара түсіністікті қалыптастыруға бағытталған. Мысалы, ерекше қажеттілігі бар оқушылар мен жалпы білім алушылар бірге топтық тапсырмаларды орындағанда, олар бір-бірін тыңдауды, көмектесуді және бірлесіп жұмыс істеуді үйренеді (Artiles & Kozleski, 2007).

3.2 Негізгі әдістер

Инклюзивті білім берудің тиімділігін қамтамасыз ету үшін бірнеше әдістер қолданылады. Оларды нақты мысалдармен қарастырайық:

1. Жалпы сыныпта бірге оқу

о Барлық оқушылар бір сыныпта білім алады. Мысалы, математикалық тақырыпты зерттегенде, арнайы қажеттіліктері бар оқушы мен дарынды бала бір топта жұмыс істеп, бір-бірінен үйренеді. Мұғалім әрбір оқушының деңгейіне қарай қосымша тапсырмалар немесе нұсқаулық береді.

2. Арнайы сыныптар немесе жеке бағдарламалар

о Кейбір жағдайларда, ерекше қажеттілігі бар оқушының жеке бейімделген бағдарламасы қажет. Мысалы, есту қабілеті шектеулі оқушы үшін сабақ барысында визуалды материалдар (суреттер, диаграммалар) қолданылады. Немесе дислексиясы бар балаға оқу жылдамдығына бейімделген мәтіндер беріледі.

3. Сараланған оқыту (Differentiated Instruction)

о Мұнда әр оқушының қабілеті мен қызығушылығына қарай оқу тәсілі бейімделеді. Мысалы, тарих сабағында кейбір оқушылар мәтінмен жұмыс істесе, басқалары көрнекі бейне немесе презентация арқылы тақырыпты меңгереді.

4. Универсалды оқыту дизайны (Universal Design for Learning – UDL)

о UDL принциптері оқу материалдарын барлық оқушылар үшін қолжетімді етуге бағытталған. Мысалы, бір тақырып бойынша оқулық мәтін, аудио нұсқа және интерактивті визуалды құралдар арқылы ұсынылуы мүмкін. Бұл әдіс әртүрлі оқу стиліндегі оқушыларға білімді теңдей жеткізеді.

5. Бірлескен оқыту модельдері (Collaborative Teaching Models)

о Бұл әдісте бірнеше мұғалім бір сыныпта бірге жұмыс істейді. Мысалы, негізгі пән мұғалімі мен арнайы білім бойынша маман бірге сабақ жүргізіп, әр оқушыға қажетті қолдауды көрсетеді. Бұл тәсіл инклюзивті сыныптағы барлық оқушылардың білім алуын

тиімді етеді.

Қорытынды:

Осы әдістердің барлығы бір мақсатқа қызмет етеді – әр оқушының қабілетіне және қажеттіліктеріне сәйкес білім алуды қамтамасыз ету. Инклюзивті білім беру оқушыларға тек академиялық білім беріп қана қоймай, оларды әлеуметтік өмірге де дайындайды: бірлесіп жұмыс істеу, өзара құрмет, көмек көрсету сияқты маңызды дағдыларды қалыптастырады.

4. Инклюзивті білім берудің артықшылықтары

4.1 Ерекше қажеттіліктері бар оқушылар үшін

- Әлеуметтік дағдыларын дамыту
- Өзін-өзі бағалауды арттыру
- Академиялық жетістіктерін қолдау

4.2 Жалпы білім алушылар үшін

- Әртүрлілікті қабылдау
- Төзімділікті дамыту
- Қоғамдағы әртүрлілікке құрмет көрсету

4.3 Инфрақұрылым

- Арнайы жабдықтар мен оқу құралдары
- Мұғалімдердің кәсіби дайындықтары
- Оқу ортасын бейімдеу

5. Инклюзивті білім берудің қиындықтары

• Инфрақұрылым мәселелері: Брайль кітаптарының жетіспеуі, арнайы ойын алаңдарының болмауы, санитарлық бөлмелердің жоқтығы.

• Оқытудағы қиындықтар: Әр оқушыға жеке бағдарлама жасау, бірнеше мұғалімнің бірлескен жұмысы, оқушылар арасындағы айырмашылықтарды ескеру.

• Қолдау қажеттілігі: Ата-аналар, мектеп әкімшілігі, қоғам және мемлекеттік ұйымдардың қолдауы қажет.

6. Талқылау

Инклюзивті білім беру әрбір баланың әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Бұл жүйе қоғамда теңдік, төзімділік және өзара құрмет сияқты құндылықтарды қалыптастырады.

Сонымен қатар, инклюзивті сыныптар барлық оқушылардың әлеуметтік-эмоционалдық дамуына оң әсерін тигізеді.

7. Ұсыныстар

Инклюзивті білім беруді дамыту үшін:

- Мектептерде қолайлы оқу ортасын құру
- Мұғалімдерді арнайы дайындау
- Ата-аналарды қолдау
- Оқу материалдарын қолжетімді ету
- Оқушылардың өзара көмегін дамыту

ҚОРЫТЫНДЫ

Инклюзивті білім беру барлық оқушыларға тең білім алу мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Оның негізгі артықшылықтары:

- Әлеуметтік дағдыларды дамыту
- Әртүрлілікті қабылдау
- Білімге қолжетімділік

Алайда тиімді жүзеге асыру үшін инфрақұрылымды жақсарту, мұғалімдерді дайындау және қоғамның қолдауы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. UNESCO. (2017). *Education for people and planet: Creating sustainable futures for all*. UNESCO.

2. UNICEF. (2020). *Inclusive Education: Ensuring Every Child Learns*. UNICEF.

3. Artiles, A. J., & Kozleski, E. B. (2007). *Beyond inclusion: The practice of inclusive education*. Harvard Education Press.

4. Friend, M., & Bursuck, W. D. (2018). *Including students with special needs: A practical guide for classroom teachers*. Pearson.

5. Giangreco, M. F., Cloninger, C. J., & Iverson, V. S. (1998). *Choosing outcomes and accommodations for children: A guide to educational planning for students with disabilities*. Paul H Brookes Publishing.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.